

דף שבועי

בס"ד

פרשת פקודי, תשפ"ה, מספר 1612

כאשר צווה ה' את משה

מיכאל קנובסקי

שזכר עשיית כל אחד מהם נאמר על כל אחד ואחד כאשר צווה ה' את משה ולא נסמך על הדבור הכולל שנאמר על כל המלאכה יחד ותכל כל עבודת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צווה ה' את משה כן עשו, כמו שעשה בסדר ויקהל שלא נאמר כאשר צווה ה' את משה על כל דבר ודבר בפרט, ונסמך על הדבור הכללי הזה?.

בקצרה, אברבנאל מראה שיש הבדל מהותי בין סיפור עשיית הכלים לעשיית בגדי הכהונה. בעשיית כלי המשכן שבפרשת ויקהל לא כתוב 'כאשר צווה ה' את משה'. רק בסוף פרשתנו, כאשר הביאו את כל הפריטים למשה, כתוב (לט:לב): "וַתַּכֵּל כָּל עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּנֵי עֲשׂוּ". לעומת זאת, בתיאור בגדי הקודש כתוב פעם אחר פעם לכל בגד ובגד: "כאשר צוה ה' את משה" (לט: א, ה, ז, כא, כו, כט לא).

אברבנאל מתרץ שלא כמו בכלי המשכן, שם אין הבדל בין תיאורם בפרשת תרומה לעשייתם בפרשת ויקהל, בבגדי הכהונה ישנם הבדלים בין הכתוב בפרשת תצווה למתואר בפרשתנו. לדוגמה, בעשיית האפוד בפרשתנו מוזכרת קציצת הפתילים, פעולה שאינה מוזכרת בפרשת תצווה. לכן, הכתוב הדגיש כאן שהכול נעשה 'כאשר צווה ה' את משה'. ולהפך, בפרשת תצווה הכתוב מתאר את עשיית האורים והתומים שיהיו בחושן, אבל בפרשתנו, האורים והתומים אינם מוזכרים בתיאור עשיית החושן. לכן הדגישה התורה שהחושן נעשה 'כאשר צווה ה' את משה'.

הנצי"ב הולך כאן (בפירושו לפרק לט:ה) בעקבות תירוצו של אברבנאל, ומסביר על ידי זה מה שכתוב במסכת פאה (פרק א הלכה א):

רבי תנחומא בשם רב הונא, וַיִּבְצְלָאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (לח:כב). אותו משה אין כתיב כאן אלא אשר צוה ה' את משה, אפי' דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו.

בפרשה הקודמת, פרשת ויקהל, הכתוב מפרט את עשיית כלי המשכן וכן חלק מאוהל המשכן עצמו, כמו היריעות, הקרסים ומכסה האוהל. בפרשתנו הכתוב מפרט את עשייתו של חלק אחר במשכן: האדנים, הווים, והיתדות, וכן את עשיית בגדי הכהונה. בנוסף לחלוקה הטכנית של עשיית המשכן לשתי פרשות, גם הפסוק הפותח את פרשתנו: "אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדַּת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן" (שמ' לח:כא) מבתר את עשיית המשכן לשתי פרשות.

בשאלתו הראשונה לפרשתנו אברבנאל מתמקד בחלוקת מלאכת המשכן לשני חלקים:

בפסוק אלה פקודי, על מה נאמר? אם על הנזכרים למעלה בסדר ויקהל, ואם על הנזכרים למטה בסדר הזה, ואם על כולם יחד? ... והיה ראוי שיזכור החשבון הזה אחרי גמר כל המלאכה בסוף זה הסדר או בתחילתו קודם ויעשו כל חכם לב. ומה יהיה אם כן עניין אלה פקודי?.

אברבנאל מרחיב בשאלתו הראשונה ומתרץ מה שמתרץ. לדעתי, אפשר לתרץ שהכתוב שם את הפסוק "אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן" באמצע עניין בניית המשכן, כאשר חלק אחד של בניית אוהל מועד מצידו האחד וחלקו השני מצידו האחר, כדי להדגיש את הסימטריה בחשיבות של כלי המשכן ובגדי הכהונה; שניהם נחוצים לעבודת המשכן.

אבל ישנו משהו בפסוקים ששובר את הסימטריה הזאת, ושוב נצטט את אחת משאלותיו של דון יצחק אברבנאל:

שאלה הח': למה זה בכל אחד מבגדי הכהנים: אפוד, ואבני השם, וחושן, והמעיל, כותונת, ומצנפת, ומגבעות, ומכנסי הבד, והציץ, אחרי

* ד"ר מיכאל קנובסקי עורך מדעי ובוגר הכולל והמחלקה לביוולוגיה באוניברסיטת בר-אילן.

** בהודיה לה' על הולדת נילי חיה, בת בכורה לילדינו מרים ונפתלי קנובסקי.

שהבגדים המיוחדים האלו הם "לאהרון אחיך", מה שהיה יכול לעורר את קנאתם של חלק מבני ישראל.

הנפטיזם, לכאורה, של משה במינוי אחיו לכהונה גדולה והלבשתו בבגדים שהיו מפוארים בכמה דרגות מעל ללבוש הסטנדרטי הציתו את אש הקנאה בעדת קורח. כאשר הבכורות שירתו בקודש, לא מוזכר באף מקום שהיו לבכורות בגדים מיוחדים, אבל כאשר יחדה עבודת הקודש למשפחת אהרן הכהן, הייתה קופת הציבור חייבת לממן בגדים יקרי ערך אלו. לכן אולי ישנה הדגשה יתרה בעשיית כל בגד ובגד לאהרון הכהן "כאשר צווה ה' את משה". הכול היה בהוראת ה' ולא חלילה בשל קרבת אהרון למשה. אולי לכך התכוון תרגום יונתן בן עוזיאל כאשר הוסיף לאהרון את התואר "כהן" בפסוק: "וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְגָדֵי שָׂרָד לְשֵׁרֵת בְּקֹדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן (בתרגום: "אהרן הכהן") כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (ל:א). אולי בהוספת התואר "הכהן", יונתן בן עוזיאל מבקש לרמוז שבני ישראל לא עשו את הבגדים האלה "לאהרון אחיך" אלא "לאהרון הכהן", שנבחר על ידי ה' לכהן במשכן.

הדיוק שבעשיית כל פרט ופרט, ואולי גם היעדר המחלוקת בעת עשיית המשכן, כליו ובגדי הכהנים הפעילו את רוחו של משה רבנו, ולכן: "וַיִּבְרָךְ אֹתָם מֹשֶׁה" (כט:מג). רש"י מפרש: "אמר להם: יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. ויהי נועם ה' אלוֹקֵינוּ עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו (תה' צ:ז)". בהשראת פירושו של רב שמשון רפאל הירש על פסוק זה בתהלים, ניתן לפרש שמשה בירך את בני ישראל שכשם שנוצרה הרמוניה מופלאה בין חומריה וחלקי השונים של המשכן במתכונתו הסופית, כך תשרה תמיד שכינה במעשה ידיהם: שעל אף ריבוי הדעות בעם ישראל, תמיד ישררו שלום והרמוניה ביניהם.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

כמו שתירץ אברבנאל, ישנם שינויים בין הציווי של משה בעשיית בגדי הכהונה בפרשת תצווה לביצוע של בצלאל בפרשתנו. לפי המדרש, התורה מדגישה כאן בביצוע, שכל שינוי שעשה בצלאל, בין אם משה אמר לו לעשות כך בין אם לא, היה בהתאם לתוכנית המקורית שציווה ה' את משה בהר סיני.

הרב שמשון רפאל הירש מצביע על שינוי נוסף בין עשיית המשכן וכליו לבין עשיית בגדי הכהונה. כל חלקי המשכן, כולל הכלים שהיו בתוך המשכן, באו לידי השלמה רק כאשר הרכיבו את המשכן ושמו את הכלים בתוכו. לכן, הביטוי "כאשר צווה ה' את משה" מופיע רק בסוף (ל:ט:מב): "כָּלֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעֲבֹדָה". לעומת זאת, השלמתם של בגדי הכהונה הייתה עם גמר עשייתם, ולכן הביטוי "כאשר ציווה ה' את משה" מופיע בסוף עשייתו של כל בגד ובגד.

לעניות דעתי, ישנו הבדל נוסף בין בניית המשכן וכליו לבין עשיית בגדי הכהונה. ה' הבטיח לבני ישראל: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכָם" (ש"מ' כה:ח), ואכן בני ישראל נרתמו לבניית המשכן. זה היה הפרויקט הלאומי הראשון של עם ישראל, שבו כולם, גברים ונשים, נטלו חלק, הן בנדבות שהביאו, והן בבניית המשכן עצמו. אבי מורי, פרופ' אליהו קנובסקי ז"ל, לימדני שהסיבה שמשכן משה שרד זמן רב יותר מכל אחד משני בתי המקדש הייתה, משום שלא כמו שני בתי המקדש, שהשתתפו בהם חירם מלך צור וכורש מלך פרס, המשכן היה כולו "עבודה עברית" של העם כולו, הן במימון והן בעשייה (לפי חז"ל, המשכן שימש 39 שנה במדבר, עוד 14 שנה בזמנו של יהושע, ועוד 369 שנה בשילה. בסך הכול 422 שנה, לעומת 410 שנה של מקדש ראשון ו-420 שנה של מקדש שני).

לעומת זאת, בציווי של עשיית בגדי הכהונה, המופיע בתחילת פרשת תצווה, נאמר: "וַעֲשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת" (כח:ב). בגדי הכהונה לא היו מיועדים לכל בני ישראל, אפילו לא לכל בכורי עם ישראל, אלא רק לאהרון הכהן. הביטוי ש"הבגדים עושים את האדם" היה נכון אז כפי שהוא נכון היום. אדם מכובד לבש בגדים מכובדים. התלמוד (שבת קמ"ב ע"ב) מציין את העובדה שתלמידי חכמים בבבל הלכו עם בגדים מיוחדים כדי לציין את מעמדם. ברומא, בתקופה מסוימת, רק למשפחת הקיסר היה מותר ללכת עם בגדים בעלי צבע ארגמן. ואכן, הבגדים שעשו במיוחד לכהן הגדול היו לכבוד ולתפארת. הם נעשו מחומרים יקרי ערך כמו זהב, תכלת ואבנים יקרות. הפסוק שהובא לעיל בציווי ה' למשה מדגיש